

Київський університет ім.Тараса Шевченка

На правах рукопису

ФЕДИЧЯК Галина Степанівна

Проблеми регулювання деліктних зобов'язань
з "іноземним елементом"

Спеціальність 12.00.03 - цивільне право,
сімейне право, цивільний процес,
міжнародне приватне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертація в р...

Дисертація виконана на кафедрі міжнародного права
Львівського державного університету ім.І.Франка

Науковий керівник: доктор юридичних наук,
професор НОР Василь Тимофійович

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук,
професор ПІДОПРИГОРА Опанас Андронович,
кандидат юридичних наук,
доцент КИСІЛЬ Василь Іванович

Провідна організація: Українська юридична академія

Захист дисертації відбудеться "31" травня 1995 р.
о 12:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 068.18.17
при Київському університеті ім.Тараса Шевченка за адресою:
Київ-17, вул.Володимирська, 60, головний корпус, ауд. 2.53

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці
Київського університету ім.Тараса Шевченка.

Автореферат розісланий...27 квітня.....1995 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор юридичних наук

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

Н.С. Куценцова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процес трансформації колишнього СРСР, що почався у грудні 1991 року, привів до закономірного результату - перетворення колишніх союзних республік у суверенні держави. Також стала і Україна, послідовно закріпивши свій статус в Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1990 року та Акті проголошення незалежності від 24 серпня 1991 року, схваленого народом України 1 грудня того ж року.

Здобуття Україною незалежності сприяє більш активному співробітництву її юридичних та фізичних осіб з установами, організаціями та фізичними особами інших держав у політичному, економічному культурному та інших аспектах суспільного життя. Внаслідок цього розширюються можливості для перебування громадян України за кордоном у службових відрядженнях, туристичних подорожах, з інших метов. Своєю чергою, зростає можливість перебування іноземних громадян на території України. Так, в 1993 році нашу державу у приватних справах бізнесу або туризму відвідало 1,3 млн. іноземців, що майже вдвічі більше, ніж в 1992 році. В майбутньому кількість іноземних громадян, що перебуватимуть на території України зростатиме ще більше. Але не завжди перебування іноземців на території нашої держави завершується успішно. Статистика показує, що кількість посягань на особу та майно іноземців за останні п'ять років зросла майже в 2,5 рази. У 1993 році за участю іноземних водіїв скоєно 485 дорожньо-транспортних пригод, у тому числі з їхньої вини 483, при цьому загинуло 125 та поранено 625 осіб. Майже половину правопорушень допустили іноземці, які перебували в Україні у

приватних справах, 17 відсотків - туристи, 16 - іноземні робітники, 14 - студенти¹.

Аналіз судової практики свідчить, що кількість цивільних позовів про відшкодування шкоди збільшується за останні п'ять років приблизно на 25 відсотків щорічно. Тобто, все частіше виникає потреба в застосуванні норм права щодо врегулювання зобов'язань, які виникають з деліктів за участю "іноземного елемента". Правильний вибір таких норм слугуватиме гарантією всебічного захисту інтересів особи.

Відомо, що різні правові системи по-різному закріплюють умови, за яких настають деліктні зобов'язання. Тому в залежності від застосування тієї чи іншої колізійної норми один і той же спір за правом різних держав може бути вирішений по-різному. В зв'язку з цим для вітчизняного законодавства важливим є закріплення таких колізійних прив'язок, які б дозволяли враховувати особливості захисту таких же прав та інтересів особи в інших правових системах. Для цього можна використати порівняльне законодавство, якому сьогодні відводиться значна роль в праві².

Актуальність теми набирає нового значення у зв'язку із становленням України як суверенної держави стосовно республік колишнього Радянського Союзу - нині нових державно-політичних утворень, - оскільки змінюються і принципи регулювання одних і тих же питань, що виникають при вирішенні спорів із заподіяння шкоди.

Захист прав та інтересів особи, зокрема у сфері міжнародного

¹ Палько В., Криворотько В. Іноземці в Україні як постраждалі й правопорушники. //Голос України.-1994.-2 червня.

² Концепція розвитку юридичної науки і освіти в Україні.//Право України.-1994.-№ 1-2.-С.4-5.

приватного права набуває особливого значення в умовах оновлення національного законодавства. Зрозуміло, що норми майбутньої Конституції України, Цивільного кодексу та інших цивільно-правових актів стосовно врегулювання зобов'язань, що виникають з деліктів, повинні відповідати вимогам міжнародно-правових документів.

Від того, як регулюватимуться вказані питання захисту прав та інтересів особи вітчизняним законодавством, залежатиме оцінка цього законодавства міжнародним співтовариством.

Крім того, підготовка нової Конституції України, інших законів, у тому числі і комплексного нормативного акту з міжнародного приватного права, оновлення змісту інститутів цивільного законодавства (наприклад, стосовно відшкодування моральної шкоди, розширення інституту страхування і таке інше), вимагають узгодженого підходу до врегулювання спірних питань, що виникають у зв'язку із заподіянням шкоди за участю "іноземного елемента".

Крім національних нормативних актів, врегулювання спорів, які виникають з деліктів, вирішується рядом міжнародних угод двостороннього та багатостороннього характеру. Враховуючи те, що Україна надалі розширюватиме договірну практику, в тому числі щодо питань відшкодування шкоди, безсумнівно, корисним для неї може бути її попередній досвід укладення таких угод.

Оскільки в результаті зміни законодавства України не з усіх питань, які виникають із спорів, пов'язаних з деліктами, стабілізувалась судова практика, то видається, не варто залишати її на відкуп вирішення неврегульованих законом питань.

Викладене вище засвідчує різке зростання в сучасних умовах державотворення в Україні ролі та значення врегулювання зобов'язань, що виникають із заподіяння шкоди за участю

"іноземного елемента", а отже і актуальність наукового дослідження. Власне, ці обставини в першу чергу обумовили вибір теми дисертації.

Ступінь наукової дослідженості проблеми. Питання деліктних зобов'язань у відносинах з "іноземним елементом" у вітчизняній правовій доктрині, до сьогодення часу не знайшло свого достатнього висвітлення. Окремі загальнотеоретичні дослідження деліктних зобов'язань І.С. Перетерського, С.В. Крилова, В.М. Коренського, Л.А. Лунца послужили основою більш активнішого розгляду окремих аспектів деліктних зобов'язань за участю "іноземного елемента" В.П. Звєковим, Ю.Г. Матвєєвим, М.Я. Шиміновим, а згодом М.М. Зогуславським, Л.Н. Гелєнським, О.М. Садіковим, А.Г. Хачатуряном, О.В. Кабатовим.

Без сумніву, наукові дослідження названих та деяких інших авторів мають важливе значення для удосконалення правового регулювання інституту деліктних зобов'язань з "іноземним елементом", оскільки запропоновані авторами висновки знайшли в свій час відображення в нормах вітчизняного національного права та міжнародних договорах.

Але праці названих та інших вчених розкривають тільки певне коло питань, що стосуються деліктних зобов'язань в сфері міжнародного приватного права.

Враховуючи вказане, а також те, що міжнародне приватне право, як галузь вітчизняної науки, розвивалося повільніше, ніж інші галузі, слід констатувати недостатність комплексних досліджень з даного питання.

У зв'язку з вказаним метою роботи в формулювання рекомендацій по удосконаленню цивільно-правової бази України (вітчизняних законів, інших правових актів, в тому числі і норм міжнародних

договорів за участю України) у сфері регулювання зобов'язань по відшкодуванню шкоди, що виникають за участю "іноземного елемента". Це норми права, що безпосередньо регулюють відносини з приводу відшкодування шкоди, а також колізійні норми, застосування яких є необхідним у міжнародному приватному праві.

Тому предметом дослідження обрано основні проблеми деліктних зобов'язань у правових системах сучасності: поняття деліктного зобов'язання; умови, за яких настають такі зобов'язання з деліктів; джерела їх регулювання; виклад норм права; основні види деліктів; тенденції до зміни деліктних зобов'язань та напрямики їх подальшого правового регулювання; матеріально - правовий та колізійний методи регулювання вказаних зобов'язань; способи вирішення проблем "конфлікту кваліфікацій"; деліктні зобов'язання з "іноземним елементом" у правовій системі України.

Відповідно до поставленої мети в дисертації зроблено спробу вирішити наступні наукові завдання:

- виявити характерні риси у врегулюванні відносин, що виникають з деліктів у "сім'ях" права та схожих правових системах;
- проаналізувати умови (протиправність діяння, шкоду, причинний зв'язок між ними, вину) за яких є можливим настання деліктних зобов'язань за джерелами права різних держав;
- визначити поняття деліктного зобов'язання у міжнародному приватному праві;
- виявити тенденції до зміни окремих умов деліктних зобов'язань, інституту відповідальності цілому та правового регулювання цих зобов'язань, викликаних підвищенням рівня усуспільнення виробництва і дальшим розвитком науки та техніки;
- проаналізувати співвідношення матеріально-правового та колізійного методів регулювання деліктних правовідносин з тим, щоб

оптимально поєднувати їх застосування при викладенні норм права:

- шляхом аналізу поширеності застосування тих чи інших прив'язок колізійних норм, що регулюють питання деликтних правовідносин з "іноземним елементом", запропонувати можливі варіанти застосування таких норм у вітчизняному цивільному законодавстві чи міжнародних договорах з участю України;

- проаналізувати уніфіковані норми міжнародно-правових угод стосовно регулювання деликтних правовідносин;

- виявити шляхи вирішення проблеми "конфлікту кваліфікацій":

- проаналізувати вітчизняне законодавство та міжнародно-правові угоди з участю України, а також судову практику з метою в'ясування стану цивільно-правової регламентації деликтних зобов'язань за участю "іноземного елемента";

- підготувати наукові рекомендації щодо удосконалення національного законодавства, норм міжнародних договорів з участю України стосовно визначення та врегулювання правовідносин, що виникають з деликтних зобов'язань в сфері міжнародного приватного права.

Методологічною та теоретичною основою роботи є сучасні методи пізнання, що ґрунтуються на філософії загальнолюдських цінностей. Із спеціальних методів дослідження в роботі застосовані системний, структурний, функціональний, історико-правовий, порівняльно-правовий, статистичний, логічний метод, метод моделювання, прогнозування та інші.

Науково-теоретичною базою дослідження послужили загально-теоретичні роботи та спеціальні праці як вітчизняних, так і зарубіжних авторів з питань деликтних правовідносин на рівні національного права та в сфері міжнародного приватного права.

Насамперед, йдеться про праці таких вчених-правників, як: Алексєєва С.С., Бобрової Д.В., Богуславського М.М., Буткевича В.Г., Галенської Л.Н., Денісова В.Н., Довгерта А.С., Звєкова В.П., Корецького В.М., Кисіля В.І., Лунца Л.А., Малєїна М.С., Малєїної М.М., Матвєєва Г.К., Матвєєва Д.Г., Мюллерсона Р.А., Нора В.Т., Перетєрьського І.С., Підпригори О.А., Савицької А.М., Садікова О.М., Собчака А.О., Смирнова В.Т., Стучки П.І., Тілле А.О., Хачатуряна А.Г., Черніловського З.М., Шевченко Я.Н., Шамінової М.Я., а також праці західних правників: Давида Р., Кнаппа В., Сосьняка М., Стаєва Ж., Шарля Р. та інших авторів.

Нормативно-правова та емпірична база дисертації. З метою виконання завдань, поставлених в дисертаційному дослідженні, в ньому аналізуються міжнародно-правові документи в сфері прав людини, норми цивільного законодавства України та інших держав стосовно правової регламентації порушень деліктом прав та інтересів потерпілої особи.

Аналізуються практика укладення міжнародних договорів, які містять норми стосовно врегулювання деліктних правовідносин з участю України.

При написанні роботи вивчено 442 цивільні та кримінальні справи, що були в провадженні судів Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Тернопільської областей на предмет відшкодування шкоди, заподіяної деліктом за участю "іноземного елемента". Проаналізовано 320 справ, виконання яких знаходилося на контролі в управлінні організаційного забезпечення діяльності судів і судово-правової реформи Міністерства юстиції України. Проведено опитування біля 100 суддів з питань дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що представлена

дисертація є першим у вітчизняній науковій літературі комплексним дослідженням зобов'язань, що виникають з деліктів за участю "іноземного елемента" з врахуванням практики їх нормативного регулювання в різних правових системах, в тому числі і уніфікованими нормами міжнародних договорів.

Не досліджувались також проблеми, що виникли у вказаній сфері внаслідок розпаду СРСР, зміни законодавства, принципів регулювання тих чи інших питань, що своєю чергою викликало прогалини в праві та недосконалість правозастосувальної діяльності.

В дисертації пропонуються зміни та доповнення до вітчизняного законодавства, в тому числі і до міжнародних угод, які б допомогли усунути прогалини законодавчого регулювання інституту деліктних зобов'язань з "іноземним елементом".

На основі проведеного дослідження сформульовано ряд нових положень, узагальнень та висновків, які виносяться на захист. Це зокрема:

1. Зобов'язання, що виникають з деліктів, характеризуються своєрідністю їх закріплення в джерелах права у різних правових "сім'ях" чи певній сукупності правових систем. Такі "сім'ї" чи групи правових систем можна виділити в залежності від історичності та наступності розвитку права в державах; впливу політичних, економічних та соціальних факторів на формування деліктних зобов'язань; викладу норм права, що регулюють ці зобов'язання; походження юридичних понять, термінології, юридичних конструкцій, інших структурних елементів права, з допомогою яких формулюються вказані норми.

2. Правове регулювання деліктних зобов'язань більшості систем поєднує в собі як національні, так і привнесені правом іноземних держав елементи такого регулювання.

3. Пропонується визначення деліктного зобов'язання у міжнародному приватному праві, яке ґрунтується на дослідженні регулювання зобов'язань із заподіяння шкоди в існуючих сьогодні правових системах.

4. Умови, за яких настають деліктні зобов'язання, а саме: заподіяння шкоди особі чи майну; протиправність діяння, причинний зв'язок між протиправним діянням та заподіяною шкодою є обов'язковими, в той час як вина є альтернативною умовою в різних складах деліктів за джерелами різних правових систем. Їх зміст, необхідність для настання зобов'язання з делікту, доказування їх наявності відображають своєрідність у формуванні інституту деліктних зобов'язань в кожній окремо взятій правовій системі.

5. При сучасному усупільненні виробництва та інтенсивному науково-технічному прогресі формуються нові тенденції у розвитку та проявах деліктних зобов'язань, інституту деліктної відповідальності. Це, своєю чергою, викликає необхідність зміни у їх нормативному регулюванні. Такі можливі зміни законодавства доцільно заздалегідь передбачати з тим, щоб якнайповніше відновлювати права потерпілих осіб та попереджувати вчинення деліктів.

6. Уніфікація матеріально-правових норм у конвенціях (договорах), а також роз'яснення правових категорій, що містяться в цих угодах, встановлення єдиних принципів кваліфікації є способом уникнення конфлікту законів з одного і того ж питання при регулюванні деліктних зобов'язань.

7. Найбільш доцільною є уніфікація національних колізійних норм шляхом трансформації норм міжнародних конвенцій у національне законодавство чи шляхом прийняття одноманітних типових законів для уніфікації регулювання окремих питань колізійного права, особливо

стосовно республік колишнього Радянського Союзу.

8. В колізійних правилах, в тому числі і тих, що міститимуться у майбутньому законі з міжнародного приватного права України, доречно і надалі залишити колізійну прив'язку *lex loci delicti* (закон місця вчинення правопорушення) як основну, та передбачити як допосліяні прив'язки *lex patriae* (закон громадянства) та *lex domicilii* (закон місцепроживання). Це зробить колізійні норми більш гнучкими та сприятиме повнішому захистові порушених деліктом прав потерпілого.

9. На думку дисертанта, норми майбутньої Конституції України повинні закріплювати: лаконічний текст про відшкодування немайнової шкоди, завданої деліктом; відповідальність держави за екологічні правопорушення, в тому числі за "делікт створення небезпеки". Спірнов є пропозиція закріплення в Основному Законі нашої держави тези: "Громадяни здійснюють свої права за принципом: "дозволене все, що не заборонене законом".

10. Норми Цивільного кодексу України повинні передбачати, що:
- цим кодексом та іншими цивільно-правовими актами регулюються відносини, які виникають з приводу помилково стягнутих податків та пов'язаними з цим фінансовими та майновими санкціями, застосовуваними до суб'єктів господарської, в тому числі і зовнішньоекономічної діяльності;

- належним чином укладені, в необхідних випадках угоджені з національним законодавством України та офіційно опубліковані міжнародні договори є джерелом регулювання цивільно-правових відносин;

- немайна і моральна шкода в різних категоріях за своїм змістом. Тому в кодексі повинні міститися норми-зобов'язання

стосовно розуміння змісту цих видів шкоди, за якими поняття моральної шкоди охоплюється поняттям немайнової;

- відшкодування немайнової, а тому числі і моральної шкоди повинно проводитися судом з можливим врахуванням побажання потерпілої особи;

- відшкодування на користь потерпілого не повинно призводити до його безпідставного збагачення;

- збитки повинні обчислюватися за ринковими цінами, які діяли на момент постановлення рішення в суді. Якщо на час виконання рішення про відшкодування шкоди ціни на присуджене змінилися, то зацікавлені особи можуть заявити додаткові вимоги до делінквента;

- шкода заподіюється діянням, а прив'язка *lex loci delicti* повинна мати редакцію: "за законом країни, де мало місце шкідливе діяння чи його наслідки";

- можливою є відповідальність за дифемацію та зловживання правом;

- іноземний закон не застосовується, якщо його застосування суперечило б основам суспільного ладу України.

11. Відповідно до вказаного в інші нормативні акти України також внести відповідні зміни, зокрема, в Декрет Кабінету Міністрів "Про страхування", в Законі "Про адвокатуру", "Про інформацію".

12. Доцільно в окремому законі передбачити норми про відповідальність за шкоду, заподіяну техногенно-екологічними та природними ликами, викликаними протиправною діяльністю людини, в тому числі і "ядерним інцидентом".

13. У разі прийняття закону України з міжнародного приватного права, він повинен містити колізійні норми з приводу відповідальності за шкоду, завдану деліктами.

Практичну цінність роботи автор бачить у тому, що результати

можуть бути використані: а) для подальших наукових досліджень щодо деліктних зобов'язань з участю "іноземного елементу"; б) для підготовки Комотитуції України, Цивільного кодексу та інших національних нормативних актів України, при укладенні міжнародних договорів з участю України у сфері регулювання вказаних зобов'язань; в) для стабілізації і усунення коливань судової практики при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої деліктом за участю "іноземного елементу"; г) для викладання студентам юридичних вузів курсу міжнародного приватного права та спеціального курсу щодо деліктних зобов'язань у міжнародному приватному праві.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації знайшли своє відображення в п'яти наукових публікаціях. Крім того, вони доповідалися на наукових і науково-практичних конференціях: "Правова політика в Українській соборній суверенній державі" (Львів, 26-27 жовтня 1992 року), "На шляху до правової держави" (Львів, 5-6 липня 1992 року), "Правова система України: теорія і практика" (Київ, 7-8 жовтня 1993 року), "Проект Конституції України: Проблеми теорії і практики" (Львів, 8-9 грудня 1993 року), щорічних звітних конференціях юридичного факультету Львівського державного університету, нарадах-семінарах суддів Львівської, Івано-Франківської та Волинської областей. Пропозиції по удосконаленню національного законодавства були надіслані до Президії Верховної Ради України.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох глав, висновків та списку використаних міжнародно-правових документів і спеціальної літератури.

З М І С Т Р О Б О Т И

У вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, вказується ступінь її наукової дослідженості; мета та завдання дослідження; його методологічні і теоретичні засади; визначаються нормативно-правова та емпірична база; наукова новизна дослідження; основні положення, що виносяться на захист, практична значимість роботи.

Перша глава: "Поняття деліктного зобов'язання у міжнародному приватному праві" складається з трьох параграфів. Тут міститься короткий огляд регламентації зобов'язань із заподіяння шкоди деліктами, аналізуються умови виникнення деліктних зобов'язань, наводиться поняття такого зобов'язання у сфері міжнародного приватного права, визначаються основні тенденції у розвитку деліктних зобов'язань та їх правовому регулюванні, викликані усуспільненням виробництва та науково - технічним прогресом.

В ході історичного розвитку зобов'язань, що виникають із деліктів, склалися деякі риси, загальні для зобов'язань з правопорушень усіх правових систем. Тим самим визначився основний зміст зобов'язань із заподіяння шкоди деліктами та практика, яка забезпечує відшкодування такої шкоди. Цей зміст та засади такого відшкодування в більшій чи меншій мірі лежать в основі регламентації деліктних зобов'язань в сучасних правових системах.

За особливостями викладу та змісту деліктних зобов'язань усі правові системи можна поділити на правові "сім'ї" чи виділити сукупності схожих правових систем. Це "сім'ї" континентального та "загального" права, системи мусульманського та індуського права, правові системи Далекого Сходу, Індії, держави Мадагаскар та континенту Африки. Аналізуючи регламентацію зобов'язань з деліктів в цих "сім'ях" та системах права, автор приходить до

висновку, що під деліктним зобов'язанням у міжнародному приватному праві. слід розуміти поєднання умов, за яких настає деліктна відповідальність у правовідношенні з участю "іноземного елемента", передбачене нормами джерел права (писаними чи усними, кодифікованими чи окремими), зміст якого полягає у праві чи обов'язку потерпілої особи вимагати в межах та способами, вказаними у цих нормах відновлення чи компенсації порушених прав (майнових чи немайнових) від особи, яка протиправними діями заподіяла шкоду потерпілому.

Щодо нових тенденцій у розвитку деліктних зобов'язань та їх правової регламентації, автор зазначає, що з'являються нові види деліктів; зростає кількість позовів про відшкодування шкоди; сфера деліктного права розширюється за рахунок договірного; законодавчо обмежується розмір майнової відповідальності особи у разі заподіяння значної шкоди деліктом; держава бере на себе додаткову відповідальність по відшкодуванню збитків понад передбачені законодавством розміри відшкодування, інше.

Друга глава дисертації - "Колізійний та матеріально-правовий методи регулювання деліктних зобов'язань у міжнародному приватному праві" складається з трьох параграфів. Вона становить собою розгляд питання щодо деліктних зобов'язань з точки зору специфіки прояву міжнародного приватного права. А саме, в ній досліджується співвідношення двох юридико-технічних методів при врегулюванні деліктних відносин - колізійного та матеріально-правового. В цій главі також досліджується проблема "конфлікту кваліфікацій" стосовно норм права, що регулюють деліктні відносини.

Автор вважає, що при необхідності врегулювання відносин у сфері міжнародного приватного права щодо деліктів, які можна прогнозувати з досить великою ступінню ймовірності, слід приймати

уніфіковані договірні матеріально-правові норми, як, наприклад, з питань відшкодування шкоди, завданої джерелами підвищеної небезпеки.

Норми внутрішнього колізійного права найдоцільніше поміщати у спеціальному законодавстві національного характеру, наприклад, в законі про міжнародне приватне право.

Норми колізійного права повинні бути гнучкими. Це означає, що з сукупності таких норм завжди можна вибрати таку, яка в поєднанні з матеріально-правовою нормою сприятиме найповнішому захистові прав та інтересів потерпілого.

Цілком зрозуміло, що серед сукупності різних прив'язок буде вибрана саме така, що найтісніше пов'язана з правовідношенням. В своїй більшості - це прив'язка *lex loci delicti*. Якщо ж потерпілий сам може вибирати право певної правової системи до вирішення спору, то це, мабуть, в найбільшій мірі відображає гуманізм стосовно захисту його прав та інтересів. Якщо ж видається неможливим встановлення змісту іноземного закону чи належне його тлумачення, то доцільно виключити застосування такого іноземного закону, зробивши про це відповідне застереження в законодавстві.

Стосовно ж уникнення чи вирішення проблеми "конфлікту кваліфікацій", автор вважає, що найдоцільнішим є шлях визначення змісту понять та термінів правових норм в тих актах, де вони вжиті, наприклад, у міжне одних договорах. Можна також використати шлях встановлення в міжнародній угоді єдиних принципів кваліфікації при вирішенні колізійних питань, або приймати одноманітні типові закони при регулюванні окремих питань колізійного права. Можливими є і інші шляхи вирішення проблеми "конфлікту кваліфікацій".

Третя глава - "Регулювання *de lege ferenda* законодавством України деліктних зобов'язань з "іноземним елементом" складається

з двох параграфів. В ній, на основі аналізу регламентації деліктних зобов'язань з "іноземним елементом" національним законодавством нашої держави, в тому числі міжнародними договорами за участю України, з врахуванням узагальнень, зроблених в попередніх двох главах та практики вирішення спорів про відшкодування шкоди судами України, констатуються висновки та пропонуються проекти окремих норм права, висуваяться положення для обговорення в якості de lege ferenda з наступним їх відображенням в нормах права.

В цій главі пропонується повніше та чіткіше, в порівнянні з нормами пропонованих проектів Конституції, побудувати окремі положення майбутньої Конституції України. Це торкається, зокрема, громіздкого та неточного викладу проектів конституційних норм стосовно загальних засад про відшкодування шкоди, заподіяної деліктом.

В нормах Цивільного кодексу України слід уточнити сферу відносин, що регулюються цим кодексом та іншими цивільно-правовими актами, а також конкретніше визначити джерела регулювання цивільно-правових відносин, в тому числі і тих, що виникають із заподіяння шкоди.

В Цивільному кодексі доречними були б дефініції майнової та моральної шкоди. Норми, в яких вказується на таку шкоду, повинні відрізнати першу категорію від другої. Автор вважає, що слід розрізнати немайнову шкоду, заподіяну юридичній особі та моральну шкоду, заподіяну фізичній особі. При відшкодуванні такої шкоди суд може враховувати побажання потерпілої особи. Але відшкодування не повинно приводити до безпідставного збагачення потерпілого.

В Цивільному кодексі повинні закріплюватися норми, за якими цінами та на який момент враховувати відшкодування за завдану шкоду .

Дисертант пропонує колізійну норму Цивільного кодексу стосовно деліктних правовідносин. На його думку, доречним було б передбачити в Цивільному кодексі норму про відповідальність за дифамацію (доповнивши при цьому і Закон України "Про інформацію") та зловживання правом, про обмеження застосування іноземного закону.

В даній главі пропонуються також доповнення та зміни іншого цивільного законодавства. Так, в Декреті Кабінету Міністрів "Про страхування" доречно навести хоч би приблизний перелік видів відповідальності, які підлягають страхуванню, включивши до цього переліку можливість страхування відповідальності лікарів та адвокатів. Умови страхування відповідальності адвокатів слід зазначити в Законі України "Про адвокатуру".

Автор вважає, що слід прийняти окремий нормативний акт на рівні закону про відповідальність за шкоду, заподіяну техногенно-екологічними та природними лихами, викликаними протиправною діяльністю людини, в тому числі і так званім "ядерним інцидентом".

Оскільки автор притримується позиції про необхідність прийняття закону України, присвяченого питанням, що виникають в сфері дії міжнародного приватного права, то зрозуміло, що передбачачи в такому законі колізійні норми з приводу відповідальності за шкоду, завдану деліктами, аналогічні норми повинні бути виключені з Цивільного кодексу. Бажаний майбутній закон повинен окрема містити колізійні норми з прив'язками до закону місця заподіяння шкоди, до закону спільного громадянства та спільного місцепроживання сторін.

Що ж до норм міжнародних договорів за участю України стосовно регламентації відносин по відшкодуванню шкоди, завдані деліктами, то в цих договорах слід використовувати формулювання, притаманні

законодавству держав, між якими укладається договір. Поняття, які можуть по-різному тлумачитися законодавством цих держав, слід, по можливості, визначати в цьому ж договорі. Це стосується, зокрема, поняття "іношої обставини", що є підставою для вимоги про відшкодування шкоди.

У висновку дисертації підводяться підсумки проведеного порівняльно-правового аналізу доктринальної та нормативної бази правових систем стосовно регулювання деліктних зобов'язань з "іноземним елементом", в тому числі і України, формулюються отримані в результаті дослідження конкретні пропозиції по удосконаленню законодавства України.

Основні положення дисертації відображені в наступних публікаціях:

1. Правова природа норм, що регулюють деліктні зобов'язання з іноземним елементом. // На шляху до правової держави. Львівська регіональна науково-практична конференція. Тези доповідей і повідомлень. (Львів, 5-6 лютого 1992 р.) 3-й випуск.- Львів, 1992.- С.125-127.

2. Конституція України та захист прав людини в матеріальній та моральних сферах. //Правова система України: теорія і практика. Тези доповідей і наукових повідомлень науково - практичної конференції. (Київ, 7-8 жовтня 1993 р.)- К.,1993.- С.495-497.

3. Принцип *lex loci delicti* та його застосування для регламентації деліктних зобов'язань з "іноземним елементом". // Проблеми державотворення в Україні. Вісник Львівського ун-ту. Сер.: юридична.- Вип.31.- Львів: "Світ", 1994.- С.97-98.

4. Вирішення проблеми "конфлікту кваліфікацій" в деліктних зобов'язаннях з іноземним елементом. // Правова політика в

українській соборній суверенній державі. Доповіді і тези повідомлень наукової конференції. Львів, 26-27 жовтня 1992 р. Вип.1.- К., 1994.-С.82-83.

5.Шкода як умова відповідальності за делікти в міжнародному приватному праві та вітчизняному законодавстві.// Право України.- 1994.- N 11-12.- С.37-40.

Fedyniak G.S. The Problem of Tortious Obligations with the Foreign Element Regulation.

Dissertation Thesis Submitted for the Degree of Candidate of Law in Speciality 12.00.03 - Civil Law, Family Law, Lawsuit, International Private Law. Taras Shevchenko Kyiv State University. Kyiv, 1995.

The thesis dealing with the improvement of legislation of Ukraine, which regulates the problems, arising when the damage with "foreign element" relations is caused are foregrounded for defence. It is proposed to give the precise determination of the right of defence from the tortious infringements in the Constitution of Ukraine, to point out the state responsibility for the delinquency. Legal civil law regulations are proposed to determine the compensation for non-property damage criteria as well as the limits of compensation possible. The exact wording of the international treaty standards (conflicting as well as regulating the separate questions directly), application of the which would help to defend the violated rights of the victim.

Федуняк Г.С. "Проблема регулирования деликтных обязательств с иностранным элементом".

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 - гражданское право; семейное

право; гражданский процесс; международное частное право. Киевский университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1995.

Защита научных положений по усовершенствованию законодательства Украины, регулирующего вопросы обязательств, возникающих вследствие причинения вреда в отношениях с "иностранным элементом". Предлагается более четко определить в Конституции Украины право на защиту от деликтных посягательств, указать на возможность ответственности государства за правонарушения. Предлагаются также нормы гражданского законодательства, определяющие критерии возмещения неимущественного вреда, возможные пределы такого возмещения. Рекомендуется формулировка норм международных договоров (коллизийных и непосредственно регулирующих отдельные вопросы), применение которых будет содействовать защите нарушенных деликтом прав потерпевшего.

Ключові слова: деліктне зобов'язання, "іноземний елемент", конфлікт кваліфікацій, колізійна норма.

of ad -

He 25 600

452946

Ab 32.666

AB 32.666